

Acte de reconeixement històric als soldats que foren inhumats a la fossa militar del Cementiri de Manresa

Cementiri de Manresa, 3 d'abril de 2005, a les 13 h

El record d'un acte de justícia històrica

Els 296 soldats identificats, morts entre l'abril de 1938 i el gener de 1939 als hospitals de sang de Manresa i enterrats a la fossa militar del cementiri d'aquesta ciutat, van ser homenatjats en un acte senzill però solemne de reconeixement. Va ser el passat 3 d'abril al cementiri de Manresa. També s'hi van recordar els altres 109 soldats que igualment van morir als hospitals manresans, però que van ser enterrats en d'altres llocs.

L'acte, emotiu i sentit, va comptar amb la presència, entre d'altres autoritats, del president del Parlament de Catalunya, Ernest Benach; del conseller de Relacions Institucionals i Participació, Joan Saura; del conseller de Comerç, Indústria i Consum, Josep Huguet; i de l'alcalde de Manresa, Jordi Valls. Al mateix temps, va aplegar un nombre grup de familiars de les víctimes i de manresans que els van voler acompanyar per testimoniar-los així la seva solidaritat i respecte. Moltes d'aquestes famílies han estat 65 anys sense saber on havien anat a parar els seus éssers estimats.

L'acte va consistir en la lectura d'uns textos literaris adients per a l'ocasió, els parlaments d'autoritats i familiars, el descobriment d'una placa commemorativa i una ofrena floral en record dels soldats.

Hem volgut publicar els parlaments i els poemes que van servir de canal d'expressió de l'emoció, la reflexió i el

record en aquest homenatge. Són la crònica d'un acte de justícia que mereix deixar constància escrita per al futur.

Darrerament, la Catalunya Central està fent aportacions a la recuperació de la memòria històrica del nostre país des de diferents àmbits. Aquest treball d'investigació sobre la fossa militar n'és un. N'hi ha, però, d'altres d'igualment destacats, com ara l'elaboració de l'àmbit manresà de l'exposició "El camp de la Bota" de Francesc Abad (amb entrevistes a familiars d'alguns manresans que hi foren executats); la publicació del llibre *Mort a les cunetes (1939)*, d'Albert Fàbrega, sobre els anomenats "fets de Súrria" (l'execució de 8 republicans d'aquest municipi trets de la presó de Manresa); o el mateix treball sobre la repressió franquista a Manresa en què està treballant Joan Albert Pons i del qual ja en vàrem parlar en un número anterior de *Dovella*.

La recuperació del passat comú és essencial per conèixer i entendre millor la pròpia història. És per això que cal agrair els esforços de tots aquells (persones i institucions) que hi estan compromesos fermament i sincera. La memòria col·lectiva és un patrimoni fràgil que no hem de deixar perdre, sinó conservar-lo i posar-lo en valor, tant per a nosaltres mateixos com per als que han de venir.

La redacció

Foto: Jordi Maymó

Trobareu informació sobre la fossa militar del Cementiri de Manresa al web: <http://www.guiamanresa.com/fossa>

EN AQUEST RECINTE REPOSEN LES RESTES DE MILITARS DE DIVERSES
ÈPOQUES DEL SEGLE XX.

PROP DE 300 VAN MORIR DURANT ELS DARRERS MESOS DE LA GUERRA CIVIL
(1938-1939). UNA GRAN MAJORIA PERTANYIEN A L'EXÈRCIT DE LA REPÚBLICA.

ERA GENT JOVE QUE CREIEN EN UN PAÍS I EN UNA SOCIETAT MILLORS. UNA
GUERRA QUE ELLS NO HAVIEN PROVOCAT ELS VA SEGAR LA VIDA.

MOLTES DE LES SEVES FAMÍLIES HAN IGNORAT DURANT MOLTS ANYS QUE
EREN ENTERRATS AQUÍ. D'ALTRES NO HO HAURAN SABUT MAI. EL RÈGIM DEL
GENERAL FRANCO NO VA TENIR MAI LA CONSIDERACIÓ DE DONAR AQUESTA
INFORMACIÓ ALS VENÇUTS.

ÉS DE JUSTÍCIA HUMANA I UNA EXIGÈNCIA MORAL TENIR-LOS PRESENTS
I RECUPERAR LA MEMÒRIA HISTÒRICA.

ÉS PER TOTS AQUESTS MOTIUS QUE LA CIUTAT DE MANRESA DECIDEIX
DEDICAR-LOS AQUEST RECORD PERMANENT, QUE VOL FER EXTENSIU A TOTES
LES VÍCTIMES DE LA GUERRA DE 1936-1939.

MANRESA, 3 D'ABRIL DE 2005

Transcripció dels parlaments

Presentació

Àngels Fusté (conductora de l'acte):

Autoritats, manresans,

Benvinguts a l'acte solemne de reconeixement històric als soldats enterrats en aquesta fossa. Gràcies per la vostra presència que afegeix solemnitat i transcendència a aquest retrobament que és alhora de les famílies amb els seus morts, silenciats i desapareguts durant tants anys, i de tots plegats amb el nostre passat.

Familiares, amigos, conciudadanos de los soldados que descansan en esta fosa. La ciudad de Manresa os acoge y da la bienvenida en este acto de reconocimiento a las personas enterradas en nuestra tierra tras perder la vida por defender la libertad y la democracia.

Cumplimos, como ciudad, un deber moral hacia ellos, hacia vosotros y hacia nosotros mismos de recuperación de la memoria histórica y de dignificación del recuerdo silenciado.

El acto consistirá en primer lugar en una lectura de textos y la interpretación de una composición musical. A continuación tomarán la palabra las siguientes personas:

- Joaquim Aloy, historiador que elaboró e hizo público el trabajo de investigación sobre los soldados enterrados en esta fosa.
- Palmira Cos, hija de uno de los soldados enterrados en esta fosa, en representación de los familiares de los soldados de Cataluña.
- Ilmo. Sr. Francisco Morales González, alcalde de Villanueva de la Fuente (Ciudad Real) y familiar de uno de

los soldados enterrados en esta fosa, en representación de los familiares de los soldados de fuera de Cataluña.

- Il·lm. Sr. Jordi Valls, alcalde de Manresa.
- Honorable Sr. Joan Saura, consejero de Relaciones Institucionales y Participación de la Generalitat de Catalunya y
- Muy Honorable Sr. Ernest Benach, presidente del Parlamento de Cataluña.

Finalmente se descubrirá una placa conmemorativa y se hará una ofrenda floral.

Agraïm de forma especial l'assistència en aquest acte de representants de la Comissió Interdepartamental de la Generalitat de Catalunya sobre la localització de les fosses comunes, i de les entitats:

- Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Catalunya.
- Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya.
- Associació d'Exinternats del Franquisme a Catalunya.
- El Pont de la Llibertat: L'Hospitalet antifranquista.
- Associació d'Aviadors de la República.
- Associació Catalana d'Expresos Polítics.

Textos literaris llegits per l'actriu manresana Mireia Cirera

Fragment de LA MEITAT DE L'ÀNIMA

Carme Riera

“... Durant molt de temps –quan el meu pare morí, Rosa tenia tretze anys– la meva mare li prohibí que parlés d'ell fora de casa.

- Ho féu, pobra mare meva, per absoluta necessitat de supervivència, no perquè no se l'estimés, perquè s'adonava de fins a quin punt els mateixos que injustament condemnaven el pare ens imposaven l'oblit, conscients que d'aquesta manera el mataven dos cops. Per això els vençuts, almenys fins a finals dels cinquanta, ens veiérem obligats a portar una mena de doble vida, a exercir sobre nosaltres mateixos una vigilància estricta perquè ningú, ni tan sols els més propers, notessin que ho érem, com ens succeí a mi i a molts d'altres...”

Mireia Cirera. Foto: Rossy López

ELS SACRIFICATS

Agustí Bartra

És la culpa de tots si són rel i silenci
dins la terra estremida pels irats canons.
Qui té el dret de plorar-los? No, que no se'ls venci
novament amb batalls, besos i oracions.

Oh, és el crim del món llur mort sense alegria,
llur vida, sense somni, llur por sense escut.
Qui té el dret de cantar-los? Sí, llur agonia
encara puja als brins que sobre ells han crescut.

Només l'udol del vent, el gran udol salvatge
sota la taciturna puresa dels cels.
Només, damunt la pols i runes del paisatge,
la lenta ascensió de les albes fidels.

Són un riu sense nom en país d'enyorança,
sanglot de primavera que mai no descansa.

A GRITOS

Jordi Sierra i Fabra. Santiago de Chile

Los muertos gritan
más que los vivos.
Los muertos no tienen miedo.
Los muertos no callan la verdad.
La desnudan con sus huesos quebrados.
Los muertos viven el peso del silencio
y esperan.
Esperan el nuevo grito de los vivos
que los libere
y les dé paz,
justicia,
mientras duermen,
sueñan,
despiertan,
y siguen gritando.

Músics del Conservatori de Música de Manresa
Foto: Conxita Parcerisas

Parlament de Joaquim Aloy

Molt Honorable Sr. President del Parlament de Catalunya,
Honorable Sr. Conseller de Relacions Institucionals i de
Participació de la Generalitat de Catalunya,
Honorable Sr. Conseller de Comerç, Turisme i Consum de
la Generalitat de Catalunya,
Il·lm. Sr. Alcalde de Manresa,
Ilmo. Sr. Alcalde de Villanueva de la Fuente,
Familiars i coneguts dels soldats morts a Manresa,
Familiares y conocidos de los soldados muertos en Man-
resa,
Totes les persones que ens acompanyeu en aquest acte

En mi intervenció també utilitzaré los dos idiomas.

Abans que res, un agraïment a les institucions aquí representades. També i de forma molt especial a dues persones que han treballat des del primer moment en la preparació d'aquest acte i en la recerca i el contacte amb els familiars dels soldats: Dolors Cabot i Conxita Parcerisas, i a dues més que ens han ajudat en tasques diferents: Àngels Fusté i Pere Gasol.

I encara, un record per a tots els familiars que no han pogut ser avui aquí per raons d'edat o de malaltia, tot i desitjar-ho fermament. Podeu estar segurs que en aquest moment ens acompanyen en el seu pensament.

El filòsof Walter Benjamin va escriure: "És una tasca més difícil honorar la memòria dels éssers anònims que la de les persones cèlebres". I el manresà Jacint Carrió i Vilaseca, supervivent dels camps d'extermini nazis de Mauthausen i Gusen, escrivia en les seves memòries: "em dol profundament l'oblit en què resten tantes i tantes persones anònimes que, abans i ara, van maldar i malden per fer realitat els seus ideals de justícia, llibertat i progrés".

Aquest acte d'avui, precisament, pretén honorar la memòria d'unes persones anònimes, ciutadans normals i corrents, víctimes innocents de la Guerra Civil. Recordar-los és una obligació moral que tenim com a societat democràtica. És un acte de justícia històrica. És un homenatge a la dignitat.

No es tracta pas de reobrir velles ferides, ni fer cap acte de revenja. Res més lluny de la nostra intenció.

En aquesta fossa no només hi ha soldats morts durant la guerra del 1936-1939. N'hi ha d'abans i de després perquè aquest era el lloc on enterraven els soldats de la caserna del Carme de Manresa des de l'inici del segle XX i fins que la caserna va desaparèixer. Per tant, hi ha militars d'èpoques diferents i, lògicament, d'idees diferents. A tots ells el nostre més gran respecte i consideració.

Però avui el nostre record és per a tots aquells soldats que van morir als hospitals de sang de Manresa que es van habilitar des de l'abril del 1938 fins que les tropes franquistes van entrar a la ciutat, el gener del 1939. Eren soldats que havien estat ferits al front de guerra i traslladats a Manresa per ser atesos. Segons la documentació con-

Joaquim Aloy. Foto: Regió7

guda, van ser 405 soldats. D'aquests, 296 es troben enterrats en aquesta fossa. Els altres van ser enterrats en nínxols d'aquest cementiri o als cementiris de les seves poblacions d'origen.

Aquí hi ha soterrats els cossos de nois de 17, 18, 20 anys... Gairebé la meitat no tenien més de 25 anys. Eren d'origens, professions i condicions ben diferents. N'hi ha de Catalunya, el País Valencià, Aragó, Castella-La Manxa, Madrid, Andalusia... Molts d'altres no sabem d'on eren. Tots ells van haver d'abandonar casa seva per anar al front de guerra, deixant els pares, els germans, els amics, alguns, fins i tot, les esposes i els fills, i no van tornar-hi mai més. El seu itinerari vital va cloure's aquí, a Manresa.

**Tots ells tenen noms
i cognoms. Tenien amics.
Tenien família.
Eren joves que estudiaven,
que treballaven,
que estimaven...
Joves amb inquietuds i
il·lusions, farcits de projectes,
de sentiments... Construïen
el seu futur.**

Quantes històries, quantes vivències, quantes emocions reposen sota aquesta terra. Tantes com soldats hi ha enterrats. Tots ells tenen noms i cognoms. Tenien amics. Tenien família. Eren joves que estudiaven, que treballaven, que estimaven... Joves amb inquietuds i il·lusions, farcits de projectes, de sentiments ... Construïen el seu futur. Molts van donar la seva vida defensant les llibertats i la democràcia que el feixisme volia arrabassar-nos i va acabar arrabassant-nos. Els seus somnis foren enterrats en aquesta i en moltes altres fosses i camps de batalla de tot l'Estat.

También queremos hacer llegar nuestro recuerdo emocionado hacia sus familias, especialmente las que han estado tantos años buscando a sus parientes sin saber que estaban enterrados en esta fosa; a los que estuvieron el resto de su vida (¡40, 50, 60 años!) esperando un regreso que no llegó jamás. Muchos familiares han muerto sin saberlo. Otros lo supieron hace muy poco, al cabo de 65 años de finalizada la guerra. Como es el caso de Agustín Ruiz, que hace un año supo que su padre había muerto en Manresa dos meses antes de que él naciera. A pesar de ello, su padre, antes de morir, había tenido tiempo de enviar a su esposa una capa para el bautismo del niño que nunca pudo llegar a conocer.

¡65 años! Por mucho que lo intentásemos no podríamos saber nunca qué significa vivir tanto tiempo sin saber nada de la persona querida, si está viva o muerta, siempre pendientes de un timbre, de una puerta, de una carta, de una noticia... Y a medida que pasan los años, ir constatando como se van desvaneciendo las esperanzas, pero sin poder cerrar nunca este capítulo personal tan vital. Este sufrimiento sólo pueden comprenderlo aquellos que han vivido ese calvario, esa angustia indescriptible.

Y sin embargo, en muchos casos el régimen del general Franco les hubiera podido evitar esa tortura. Porqué esta documentación con los nombres y los apellidos de los soldados muertos en Manresa ya existía en el año 1939. Por tanto, sólo hacía falta ordenar a todos los juzgados del Estado que notificasen estos datos a los ayuntamientos y éstos a las familias. Les hubieran ahorrado años de un inmenso dolor.

**les robaron, incluso,
un derecho tan elemental
como es el de conocer
el lugar donde estaban
enterrados sus muertos.
El dolor era un arma más
de la guerra
y de la represión.**

Pero estos soldados pertenecían al Ejército republicano. Eran los vencidos. Y por eso a sus familias les robaron, incluso, un derecho tan elemental como es el de conocer el lugar donde estaban enterrados sus muertos. El dolor era un arma más de la guerra y de la represión. Para los muertos del ejército vencedor, la recuperación urgente de los cuerpos, su dignificación, los homenajes y los monumentos en todos los pueblos y ciudades. Para los vencidos, el silencio y el olvido.

Porqué, finalizada la guerra, no vino la *paz* sino la *victoria* de un bando sobre el otro. *Victoria* entendida como la eliminación física y psicológica del adversario. El franquismo, lejos de buscar la reconciliación, puso en marcha una maquinaria de represión implacable y sistemática. Los primeros años de la dictadura son tiempos de fosas comunes, asesinatos diarios, desaparecidos, de cárceles y campos de concentración llenos, de trabajos forzados... Es una época de terror y de pánico inmenso entre los vencidos, que ni tan sólo podían hablar de sus familiares desaparecidos. Una época de silencio y miedo que fue calando hondo en la sociedad hasta el punto que todavía hoy hay personas mayores que no quieren recordarla ni hablar de ella.

Muchas familias también tuvieron que soportar los comentarios maliciosos, la difamación y la marginación social. Como la familia de Ramon Giné, a quien algunos vecinos acusaban de tener escondido a su padre en casa porque era "rojo" y por este motivo –decían– no se atrevía a salir de casa. Incluso algunos decían que lo habían visto detrás de los cristales. Y esto tuvieron que oírlo el año 39, el 40, el 41, el 42... mientras los familiares lo buscaban desesperadamente por todas partes. Hace un año se supo que estaba aquí enterrado desde 1938.

Hay que hacer un reconocimiento especial a tantas y tantas mujeres que perdieron el padre, el marido o el hijo en la guerra o en la posguerra y que en una época de hambre, de miseria, de represión llevaron a término una lucha heroica para sacar adelante a sus familias contra tantas adversidades. También ellas, las mujeres, nos han ofrecido una extraordinaria lección de dignidad y de entereza moral.

Divulgar todos estos hechos, luchar contra el olvido, aprender las lecciones de la historia y hacer pedagogía activa (en los centros docentes, en las entidades, en los medios de comunicación...) es una obligación moral que tenemos con la sociedad y con las generaciones más jóvenes. Quizá así sea más difícil ver a grupos de adolescentes con el brazo levantado, protestando por la retirada de la estatua de un dictador.

Manresa també va patir molt durament les conseqüències de la guerra. Almenys un total de 520 manresans van perdre la vida al front de guerra, 35 van morir en els bombardeigs franquistes a la ciutat, 30 van ser executats al Camp de la Bota i un mínim de 5 els primers dies de l'entrada de l'Exèrcit franquista. També 13 manresans van morir als camp d'extermini de Mauthausen i Gusen.

L'esclat del conflicte bèl·lic també va fer aparèixer les misèries de la condició humana. Durant els primers mesos,

les patrulles de control a la reraguarda republicana de Manresa van assassinar més de 150 persones. Durant la guerra es van cometre moltes atrocitats a un i a l'altre bàndol. Tot això s'ha de saber. La història cal afrontar-la cara a cara i treballar-la amb el màxim rigor, objectivitat i honestat. Si no, l'estem falsejant. I això és imperdonable.

La guerra és el fracàs de la humanitat. I una guerra civil el pitjor desastre que pot patir una societat. Cap idea la pot justificar. Té unes conseqüències tràgiques de mort, destrucció, odis i misèria moral per a diverses generacions. Mai més no ha de poder-se repetir una barbàrie semblant al nostre país. Per això és fonamental treballar dia a dia per al diàleg, la convivència, la pau, la reconciliació i educar les noves generacions en els valors democràtics. Per això és tan important estar a l'aguait, prevenir i barrar el pas de soca-rel a qualsevol manifestació de racisme, xenofòbia o intolerància. Perquè la llibertat i la democràcia l'hem de guanyar i defensar dia a dia i costi el que costi.

Avui dia resten encara moltes famílies a tot l'Estat que no saben on són els seus morts. Probablement moltes no saben que la persona que busquen està enterrada aquí, en aquesta fossa. Davant d'aquest fet, cal que l'Estat i la Generalitat assumeixin el tema del cost humà de la guerra com una qüestió prioritària i que, entre d'altres iniciatives, creïn el banc de dades únic del cost humà de la guerra. Els ho devem a tots els desapareguts i a les seves famílies. Però també ho devem a la nostra pròpia història. D'aquesta manera segur que moltes més persones sabran finalment on són els seus éssers estimats i podran recobrar la pau perduda. Digníssimes autoritats: aquesta és una tasca urgent, urgentíssima, perquè el temps ens va en contra i cal destinar-hi tots els mitjans i els recursos necessaris.

Familiars de los soldados muertos en Manresa: podéis estar orgullosos de vuestros hermanos, padres, abuelos, bisabuelos o tíos que están enterrados aquí. El régimen franquista les quiso robar la dignidad, los quiso demonizar y a vosotros os quiso hacer sentir culpables. No contaban

que la historia es tozuda y con el tiempo sitúa a cada cual en el sitio que le corresponde. Podéis afirmar con la cabeza bien alta y con un orgullo justificadísimo que tenéis en vuestra familia una persona que murió cumpliendo su deber de defender unos ideales muy nobles.

Nuestro mejor homenaje a los soldados muertos en Manresa durante la guerra será mantener bien viva su memoria y su dignidad.

Nuestra sociedad democrática tiene una deuda con todas estas personas. Les hemos de estar muy agradecidos por su lucha, por su coraje y por su aportación a la causa de la libertad. Nuestro mejor homenaje a los soldados muertos en Manresa durante la guerra será mantener bien viva su memoria y su dignidad.

Vuestros familiares descansan en Manresa. Manresa es el "cor de Catalunya", el corazón de Cataluña. Una ciudad milenaria, cargada de historia. Uno de sus hijos ilustres, un manresano excepcional, una de esas personas que honran una ciudad y un país se llamaba Joaquim Amat-Piniella. Fue un superviviente de Mauthausen y escribió *K.L.Reich*, una obra extraordinaria sobre el exterminio nazi. Amat-Piniella, refiriéndose a las muertes causadas por el fascismo, escribió: "millones de hombres murieron en Europa porque amaban la libertad; murieron todos para que la humanidad pudiera vivir".

Muchas gracias por vuestra atención. Moltes gràcies.

Foto: Rosy López

Carta a un soldat enterrat a la fossa militar de Manresa

Àngels Fusté: Us llegiré una carta que Joan Pagès ha fet arribar a l'Ajuntament de Manresa. Joan Pagès viu a París des del 1939. Era amic personal de Martí Tosquella, soldat de la Guàrdia d'Urgell, enterrat en aquesta fossa:

"A l'Ajuntament de Manresa,

Escric quatre ratlles per agrair-vos aquest homenatge a uns soldats que van morir per defensar la pàtria, la democràcia i la llibertat dels pobles hispànics. El meu veí i amic, Martí Tosquella, reposa en aquesta fossa. Era comissari de batalló, valent i decidit. Que reposi en pau, juntament amb els seus companys.

Martí, vas ser un dels primers voluntaris per anar al front a lluitar per les teves idees. Els que et vam conèixer t'estimarem sempre. Guardarem en el record l'entusiasme que encomanaves amb les teves paraules, convençut que res no s'ha d'escatimar en la defensa de la democràcia i la pau.

Sempre et tindré present. Joan Pagès Mora".

Àngels Fusté. Foto: Regió7

Parlament de Palmira Cos

Senyores i senyors, representants del Govern de Catalunya, Ajuntament de Manresa, entitats, familiars i amics d'aquí i de fora,

El meu pare, Ramon Cos Pineda, és enterrat aquí mateix on som ara. Va morir quan jo tenia 5 anys. M'ho va dir la mare, quan va tornar des de Manresa a Montagut el 1938. El va venir a buscar, però ja no era viu.

**Tots els nens
necessiten el pare,
nosaltres no en teníem,
érem diferents,
però a més de ser-ho
ens en feien sentir...**

Tots els nens necessiten el pare, nosaltres no en teníem, érem diferents, però a més de ser-ho ens en feien sentir... ells havien guanyat la guerra i, malgrat la pena, semblava que fóssim nosaltres, els culpables... i d'això no calia parlar-ne.

Palmira Cos. Foto: Ajuntament de Manresa

La ausencia la vivíamos en casa, de puertas adentro. Fuera, la añoranza, la pena, la culpa y el silencio.

En 1978 –gracias a mi yerno– pudimos obtener un documento oficial de la muerte de mi padre. Sólo supimos que murió y recibió sepultura en Manresa. Nunca en estos 50 años que he vivido aquí, he sabido cuál era el lugar donde podía dejarle unas flores. Ahora lo sé.

Nuestro caso es excepcional. A mi madre siempre le alivió saber que yo –casada con un manresano– estaba cerca de su marido.

Agraeixo infinitament al Quim Aloy l'esforç realitzat per la publicació d'aquesta llista; també a l'Ajuntament de Manresa que va fer possible en aquell temps el funcionament dels hospitals de sang i actualment l'acte d'homenatge que fem avui.

No vull oblidar, a l'hora de donar les gràcies, el Govern de la República, que fou –en definitiva– el responsable màxim de proposar aquesta ciutat com a seu d'acolliment de tots els soldats ferits o emmalaltits al front; i avui, al nostre Govern, que està fent un esforç per recuperar aquesta memòria històrica que ens pertany. Ells van morir, però almenys van estar atesos fins al final. Moltes gràcies també a la ciutat de Manresa, que ha acollit el meu pare i també a mi durant 50 anys.

Nosotros estamos vivos. Con nuestra presencia y nuestro recuerdo, ellos también lo están. Pero, como decía Gandhi: “Debemos luchar, para poner la injusticia en evidencia”. Ahora lo estamos haciendo.

¡Muchas gracias a todos!

Carta del salmantí Aníbal Lozano d'adhesió a l'acte

Àngels Fusté: Aníbal Lozano, periodista cesado en sus colaboraciones por parte de un diario de Salamanca por defender el retorno de la documentación confiscada durante la represión franquista a sus destinatarios, nos ha enviado una nota de adhesión a este acto de homenaje:

Estimados amigos: deseo enviaros un abrazo humilde y solidario con el acto de memoria y de conciencia que realizáis este domingo de abril sobre la huella de doscientos noventa y seis soldados republicanos. Las palabras y las lenguas crecen desde el conocimiento sobre la ignominia y, más que señales o gestos, nos unen en el diálogo del tiempo y de los lugares. Por ello, un abrazo desde Salamanca, pese a la absurda e indolente sinrazón que algunos se empeñan en alimentar contra la memoria en esta ciudad que amo y en la que vivo.

El homenaje de Manresa es una huella recobrada de justicia y de humanismo.

Aníbal Lozano. Salamanca.

Àngels Fusté. Foto: Conxita Parcerisas

**Parlament de l'Il·lm. Sr.
Francisco Morales González,
alcalde de Villanueva de la Fuente**

Buenos días, dignísimas autoridades, *president* del Parlament Catalán, *consellers*, alcalde de Manresa, y todos aquellos que hoy nos acompañáis, bien porque tenéis algún familiar enterrado en esta fosa o porque con vuestra presencia nos habéis querido acompañar.

En primer lugar quiero agradecer a la organización la deferencia de su invitación, la cual me facilita poder expresar un sentimiento que espero sea compartido por todos ustedes, pues el acto que hoy nos ocupa no es un acto efímero, es un acto que aglutina sentimientos compartidos por millones de personas.

El mayor de los agradecimientos debe ser para don Joaquim Aloy, sin cuya labor abnegada, altruista, con una gran carga de empatía, este acto jamás se hubiera realizado. Gracias en nombre de todos los familiares de los que yacen en esta fosa, y gracias en nombre de toda la sociedad que quiere justicia histórica. Ojalá la sociedad contase con muchísimas personas del talante y del espíritu de Joaquim Aloy.

El mayor reconocimiento a todas las personas que dieron su vida por unos ideales de libertad, de justicia y de igualdad social, no son ni placas, ni medallas, ni distinciones, sino el de mantener vivo su espíritu y sus principios, pues con todo esto no intentamos, como él ha dicho antes, avivar odios ni represalias, como desde algunos foros en algunos momentos se intenta decir, desde foros donde nunca interesó que se supiese la verdad lanzando constantes cortinas de humo, abonando el cultivo de la manipulación y la tergiversación de la historia; sino todo lo contrario: lo que queremos es fomentar el perdón y seguir el ejemplo del maestro de poetas Rafael Alberti a su vuelta del exilio a España.

**si ellos caen en el olvido
significará que su lucha
no sirvió para nada,
y debemos de reconocer
siempre que ellos
construyeron
los cimientos de la sociedad
de respeto a los derechos
y libertades
que hoy disfrutamos**

Francisco Morales González. Foto: Rossy López

Pero fomentar perdón sin que estas personas caigan en el olvido, pues bastante tiempo estuvieron olvidados como si nunca hubiesen existido, ya que si ellos caen en el olvido significará que su lucha no sirvió para nada, y debemos de reconocer siempre, sin que ello albergue la más mínima duda, que ellos construyeron los cimientos de la sociedad de respeto a los derechos y libertades que hoy disfrutamos y que ellos, por desgracia, no pudieron ver, porque alguien con muchísimos intereses y privilegios les paralizó la obra, y no porque no tuvieran licencia municipal, pues tenían la mayor licencia para construir una obra, que es la que da el libre y voluntario derecho popular que son las urnas de unas elecciones democráticas. Amigos y amigas, no les olvidéis nunca y transmitid sus principios a vuestros hijos, para que esos principios no decaigan nunca.

Yo sé que detrás de estas familias, en algunos casos los hijos de éstos, vivieron normalmente integrados en la sociedad como otros vecinos más, pero otros, hermanos, padres, hijos, abuelos y familiares directos vivieron en sus carnes el odio de la persecución, los fusilamientos indiscriminados, incluso después de acabar la guerra; la expulsión de sus lugares de origen, viviendo un doble calvario por ver morir a sus seres queridos por defender la tierra que querían y amaban, y luego expulsarlos a ellos de esa tierra que les vio nacer y por la que habían dado la vida sus familiares. Pues para todos ellos mi más cordial reconocimiento y comprensión, pues muchas veces vale más morir que vivir en las condiciones a las que fueron sometidos algunos supervivientes, tan solo repito porque sus

familiares acudieron a defender su patria y su gobierno legalmente constituido. Por eso, a vosotros, también por aguantar de una manera tan estoica vuestro sufrimiento para que vuestro sueño y el de vuestros familiares lo podamos disfrutar hoy otros muchísimos años después.

Fíjense en cuánto tiempo hemos perdido y cuántos años han tenido que pasar para aplicar lo que ellos anhelaban y defendían y, en definitiva, lo que costó la revuelta de la Guerra Civil, como era la nueva constitución, el voto de la mujer, el divorcio, las reformas militares, la separación de la Iglesia y el Estado, el Estatuto de Autonomía de Cataluña, la legislación laboral, la reforma agraria... Todo ello considerado un desafío a los privilegios de la acomodada y rancia derecha fascista española.

Esta fosa en la cual yacen muchos castellano-manchegos, andaluces, extremeños, vascos, catalanes, en definitiva personas de todas las comunidades autónomas que murieron por defender una España, una España común, una España a la que todos querían y tras la guerra dividió a los españoles en españoles de primera y en españoles de segunda. Esto nos debe servir para afrontar un futuro en el que los españoles defendamos un modelo de estado común, respetando las diferentes comunidades, su plura-

lidad cultural y lingüística, en definitiva, sus identidades propias de cada territorio, con respeto y con diálogo.

Por todo lo antes expuesto, solo añadir que cultivemos pensamientos de respeto a la memoria histórica de estos hombres y mujeres; reforcemos nuestros principios analizando sus sufrimientos; luchemos por un espacio de respeto, de tolerancia, de entendimiento, de diálogo, de solidaridad, de justicia y de igualdad social; un lugar donde se sientan identificadas, escuchadas y respetadas las minorías sociales, pues ellos también cuentan. En definitiva, un espacio social donde pueda convivir todo el mundo, sin distinción, dentro del marco del derecho y la libertad que establece nuestra carta magna, acatando y cumpliendo estos compromisos de por vida. Será el mejor tributo de respeto y de reconocimiento que podemos hacer a los que yacen en esta fosa y en otras más que existen, como ella, repartidas por toda España.

Muchísimas gracias al Ayuntamiento de Manresa y a todas las personas que han hecho posible este acto, pero principalmente, como he dicho antes, mi mayor reconocimiento a Joaquim Aloy, que gracias a él hoy hay muchísimas personas que pueden depositar flores en la fosa de sus difuntos. Muchísimas gracias.

Foto: Regió7

Parlament de l'Il·lm. Sr. Jordi Valls i Riera, alcalde de Manresa

Molt Honorable President del Parlament de Catalunya, Honorable Conseller, Honorables Consellers, amigues i amics...

Que diferents poden arribar a ser els silencis! Perquè avui estem tots amb una actitud molt respectuosa i el nostre silenci el que intenta fer d'alguna manera és expressar un reconeixement d'un seguit de persones, concretament 296 persones, que van tenir un tràgic final degut a les idees que defensaven. Però que diferents que poden arribar a ser els silencis, perquè el silenci ha estat l'instrument principal que durant els últims anys, aquests últims quaranta anys, de la cortina negra del feixisme, ha fet que no tinguéssim la capacitat, però sí les ganes i, evidentment, la voluntat, de poder expressar, amb tota la llibertat i també amb tota la dignitat, el respecte que es mereixen 296 persones que van morir per unes idees que avui nosaltres continuem defensant i que volem continuar defensant.

El d'avui és un acte senzill, perquè ha de ser un acte que expressa condol, condol en el sentit de les persones que ja no hi són, d'aquelles persones que al seu dia van ser plorades sense saber quin era el seu destí i on eren; condol perquè en el seu moment aquestes persones no van poder ser vetllades com es mereix qualsevol persona que ha perdut la vida.

Avui, doncs, el que fem també amb aquest silenci és un acte de dignitat, un acte de dol, com a expressió del respecte que ens mereix la pèrdua d'una vida, com a expressió del respecte que ens mereix la pèrdua de sers estimats, com a respecte per les idees que van defensar totes i cada una d'aquestes persones. I també és un acte de retrobament, de retrobament dels familiars amb els seus estimats, amb la seva trajectòria i, fins i tot, retrobament amb el seu itinerari final: hi ha una necessitat d'identificar la vida de les persones i la seva mort amb un espai físic determinat, amb un espai vital. Però també fem un acte de retrobament de la ciutat, també de Catalunya i, si em permet, també d'Espanya, amb la memòria. Perquè, així com les ciutats són els espais on cristal·litza la civilització -a vegades contradictòria, però és així, amb la comunicació d'una ciutat és on cristal·litza la civilització-, la memòria és la matèria primera més important que té la civilització.

**defensem, i ho farem amb la
mateixa dignitat que ells
han demostrat, les mateixes
idees que ells tenien
en el seu moment**

Jordi Valls. Foto: Rossy López

Avui, doncs, també fem un acte de civisme. I el fem a petits bocins, el fem -que és una història col·lectiva- a partir de la vida de totes i cada una de les persones que són aquí, de les persones que han tingut els seus anhels i tenien els seus anhels quan se'ls va segar la vida, amb persones que tenien els seus desigs, que van tenir una vida feliç i tràgica i que, principalment, el que no van tenir és l'oportunitat de construir una nova vida. I defensem, i ho farem amb la mateixa dignitat que ells han demostrat, les mateixes idees que ells tenien en el seu moment. Aquesta gent tenia històries per construir, històries personals i històries col·lectives.

Volem, doncs, recordar tranquil·lament aquestes persones i al mateix temps fer un agraïment: ja s'ha dit per part de l'alcalde de Villanueva de la Fuente, aquí hi ha gent d'arreu, gent que, venint d'àmbits físics i geogràfics diferents, defensaven les mateixes idees, gent d'Agramunt i d'Almeria, gent d'Artés i de Castelló, de Figueres, de Linares, de Yecla, de Lorca, de Madrid, de Lió i també de Villanueva de la Fuente; i avui podem ser aquí perquè algú ha volgut recordar i recuperar aquella història, que és el Joaquim Aloy. Hi ha una cita que diu que "la història mira els seus herois anònims fins al moment en què algú investiga aquests herois anònims, els troba, els redimeix i no els deixa morir en l'oblit", i avui el que no volem fer és oblidar. D'acord que hi ha silenci, des d'aquest punt de vista, trencat per paraules, per poesia, per literatura, per música i també per l'expressió que diferents autoritats volem donar a aquest acte. Però principalment el que hem fet avui és redimir i no deixar morir en l'oblit un seguit de persones.

Permeteu-me per acabar fer una cita d'un escriptor hongarès, Imre Kertész, que va tenir i va patir les conseqüències també d'una guerra mundial i, més concretament, d'Auschwitz, i permeteu-me fer-la en castellà pels

companys que avui ens acompanyen, perquè si bé l'acte és de condol, de dignitat, de retrobament, també és un acte que ha de mirar el futur, sobre les arrels del passat, principalment mirar al futur, i crec que la cita d'Imre Kertész és molt oportuna. I ens diu: "En la profundidad de grandes revelaciones, incluidas las que surgen de tragedias insuperables –com és aquesta– siempre hay un momento de libertad, un momento que confiere un algo más, un enriquecimiento de nuestras vidas y que nos hace conscientes de la auténtica realidad de nuestra existencia

y nuestra responsabilidad para con ella. Por eso, cuando reflexionemos sobre los efectos traumáticos –ell parlava d'Auschwitz, nosaltres podem parlar avui de la Guerra Civil– reflexionemos más sobre el futuro que sobre el pasado". Les idees que defensava aquesta gent, que reflexionava aquesta gent, que eren la llibertat, la justícia i la igualtat, continuen essent les idees que nosaltres hem de continuar defensant, amb la mateixa dignitat que van fer ells. Moltes gràcies. Muchas gracias.

Parlament de l'Honorable Sr. Joan Saura i Laporta, conseller de Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya

Molt Honorable President del Parlament, consellers, autoritats, senyor alcalde de Manresa, senyor alcalde de Villanueva de la Fuente, Joaquim Aloy, familiars, amics i amigues: bon dia.

Ara, mentre es feia aquest acte, pensava que com a conseller em toca anar a molts actes, però actes com aquests són d'aquells actes emotius, actes que val la pena ser-hi, actes que t'honoren en poder-hi parlar. Perquè estem davant d'un acte de gran importància, de gran importància política, de gran importància històrica, però també de gran importància emocional, per moltes raons –jo només en vull destacar tres. La primera perquè, com ha dit Joaquim Aloy, aquest és un acte de justícia, un acte de justícia on diem de forma claríssima i amb veu molt alta que tenim admiració i agraïment per homes que van morir defensant la legalitat i la democràcia, per homes que es va intentar que fossin declarats culpables, que fossin declarats delinqüents, que fossin les seves famílies també perseguides per l'acció d'aquests homes als quals avui estem homenatjant en aquest acte. Per tant, volem un acte de justícia per dir claríssimament que la Catalunya d'avui, que les llibertats, que la democràcia, que els valors, que el que tenim, en part és herència d'aquells homes i d'aquelles dones que van lluitar per la llibertat i per la democràcia.

**no es pot construir cap país
sense recuperar la memòria,
sense saber què és el que ha
passat; no es pot projectar un
futur d'un país sense que les
noves generacions tinguin
punts de referència polítics,
ètics, morals, de valors.**

Joan Saura. Foto: Conxita Parcerisas

Però també aquest és un acte important per necessitat de país: no es pot construir cap país sense recuperar la memòria, sense saber què és el que ha passat; no es pot projectar un futur d'un país sense que les noves generacions tinguin punts de referència polítics, ètics, morals, de valors. I aquest és un acte de futur de país, estem fent un acte de reconeixement de molta gent que va deixar la seva vida, que va patir presó, tortura, exili, perquè volia simplement un país amb llibertat, un país amb recuperació de l'autogovern, un país amb democràcia. I, per tant, des del punt de vista del futur del país de Catalunya, aquest també és un acte important. I, en tercer lloc, jo crec que és un acte molt important per als familiars, "para los familiares: el historiador Joaquim Aloy también lo ha dicho, es decir, años, años y años sin saber si el familiar querido había muerto, había desaparecido, estando pendiente,

nunca pudiendo hacer un duelo, no teniendo un espacio donde poder recordar a la familia... Ésta ha sido la situación de miles, de centenares de miles, de personas que habían perdido a sus seres más queridos. Hoy también ese acto es un reconocimiento al dolor, al sufrimiento, a la entereza de estos hombres y mujeres que perdieron a su familia”.

És per això que dic que aquest és un acte important, perquè és un acte de justícia, de necessitat i de reconeixement dels familiars. I vull dir, reiterar aquí, l'actual compromís del Govern català, de tirar endavant una política pública de recuperació de la memòria històrica: aquest és un tema que forma part absolutament del programa de govern. En aquests anys, des de fa 10 o 15 anys, hi ha hagut moltes iniciatives a la societat civil, historiadors i investigadors que han anat, de forma dispersa però de forma molt important, intentant reconstruir aquesta memòria històrica. Avui el que cal a Catalunya per donar-hi més suport, més força, és una política pública des del Govern català que en definitiva impulsi això. I també val la pena dir que en els treballs de l'Estatut de Catalunya, un dels principis que volem -si més no, els tres partits que formem la majoria de govern hi estem absolutament decidits- és que el propi Estatut reconegui, garanteixi que la Generalitat, que qualsevol Generalitat, que qualsevol go-

vern de Catalunya, impulsi la política pública. Perquè avui a Catalunya el reconeixement, la recuperació de la memòria històrica ha de ser un dret civil de qualsevol persona. Lluitar contra l'oblit, “luchar contra el olvido”, significa reconèixer que tots nosaltres tenim un dret civil de conèixer què és el que ha passat abans de nosaltres.

I acabo simplement amb dues qüestions: una, un reconeixement -estic segur que compartit per tothom- de la tasca feta pel Joaquim Aloy i pel seu equip: evidentment sense ell, amb una situació de dificultat, de manca de mitjans, no s'hauria aconseguit aquesta recuperació de la memòria històrica i aquest acte d'avui, i crec que en aquesta política de recuperació de la memòria històrica del Govern català és important fomentar, ajudar molt més a què moltes experiències que avui s'estan tirant endavant fructifiquin. I vull acabar simplement reiterant que com a Govern ens volem sumar a aquest acte: és una suma feta des del compromís ideològic, des de la col·laboració política, però sobretot des de -insisteixo- l'agraïment i l'admiració, feta des del Govern català, per a aquells homes i dones que van patir molt en la guerra, que van patir molt després de la guerra, però que ens van ensenyar el camí del qual no ens havíem de perdre, el camí de la llibertat, de la democràcia, de l'autogovern, dels drets humans. Res més i moltes gràcies.

Foto: Rafa Montaner

Parlament del Molt Honorable Sr. Ernest Benach, President del Parlament de Catalunya

Il·lustríssim Senyor Alcalde de Manresa, Honorable Conseller de Relacions Institucionals i Participació, Honorable Conseller de Comerç, Turisme i Consum, Il·lustríssim Senyor Alcalde de Villanueva de la Fuente, autoritats, senyors, senyores: deixin-me manifestar en primer lloc que, com a president del Parlament, és tot un honor ser avui aquí en aquest acte d'homenatge als soldats enterrats a la fossa militar de Manresa.

Aquest és un acte de justícia, és un pas endavant en la recuperació d'una part, d'una petita part, de la memòria històrica del país que per diferents circumstàncies ha restat massa anys romanent en la foscor. "Quiero también expresar y dar un saludo fraternal, cordial, sincero, a todos los familiares de los soldados republicanos que están aquí enterrados. El alcalde pedía antes que no olvidemos. Un pueblo con dignidad no olvida, aunque a menudo se ha confundido olvido con perdón, y no es lo mismo. La democracia se asienta sobre la libertad y el olvido no tiene nada que ver; el olvido en todo caso ayuda a que no haya libertad. Por lo tanto: no olvidamos".

Teníem i encara tenim un deute pendent amb moltes famílies, amb moltes persones d'aquest país, que desconeixen què va ser dels seus éssers estimats, dels seus familiars, que no coneixen ni on ni com van perdre la vida. Avui amb aquest acte públic es dona una mica de llum a aquesta part boirosa del nostre passat que la dictadura franquista va teixir d'oblit. Avui toca felicitar i agrair la feina de recuperació de la memòria històrica que s'ha fet a Manresa, concretada en la Comissió d'Homenatge als Soldats de la Fossa Militar de Manresa. I permetin-me també afegir-me i lloar la tasca i la implicació personal de l'historiador Joaquim Aloy, de qui hem tingut l'oportunitat, a més a més, d'escoltar unes alligonadores paraules fa una estona.

**no podem deixar de pensar
com va ser de terrible
per a milers de famílies
republicanes
haver de suportar en silenci
la pèrdua, l'empresonament,
la desaparició dels éssers
estimats**

Ernest Benach. Foto: Rossy López

Són molts anys d'oblit, de tancar els ulls, d'acceptar el silenci que la dictadura franquista va traspasar a l'actual democràcia amb la transició. I és per això que cal fer també reconeixement de la persistència de moltes persones, entitats socials, representants de l'activa societat civil catalana, que no han deixat mai de reivindicar aquesta recuperació de la memòria històrica. És aquesta veu de la nostra societat demanant llum la que el Parlament de Catalunya ha recollit i que ha permès en la present legislatura impulsar un conjunt de mesures que el Govern de la Generalitat ha endegat a favor de la memòria històrica del país, tant en relació a la Guerra Civil com als posteriors anys de repressió franquista. Ja n'hi ha prou de tan ignominiós oblit, no podem deixar de pensar com va ser de terrible per a milers de famílies republicanes haver de suportar en silenci la pèrdua, l'empresonament, la desaparició dels éssers estimats, i –afegiria– el dolor de no poder enterrar-los en pau, de no saber on poder anar a plorar-los, a portar-los flors en senyal d'enyorança i de record. No podem deixar de pensar en totes les persones que perderen la vida sense justícia, pel simple fet de defensar les llibertats, pel fet d'haver cercat fer dels nostres pobles i ciutats espais de convivència on poder desenvolupar els ideals republicans.

Tortures, judicis perversos i falsejats, afusellaments, morts silenciades com si mai haguessin tingut lloc... A algú potser li podria semblar una pel·lícula de ficció, però aquesta va ser la realitat del nostre país: arreu de l'Estat espanyol entre 1939 i 1944 varen morir executades o a la presó prop de dues-centes mil persones, i trenta mil van

desaparèixer. Tots aquells són fets que no podem ignorar, que Catalunya no pot oblidar, com deia abans; i no podem oblidar precisament per la memòria de totes les persones que patiren aquella repressió, pel reconeixement que ens mereixen, però també perquè aquells fets ens han de servir d'avertiment i de recordatori, ens han de servir sobretot per saber valorar el que tenim, i per no menystenir en cap cas ni la pau, ni la democràcia, ni les llibertats. Són valors massa importants, han costat massa de guanyar: molta gent va donar la seva vida, les seves il·lusions i la seva llibertat per Catalunya. No ho podem oblidar mai, menys encara quan, com s'ha recordat aquests dies, queden estàtues i símbols del franquisme pendents d'enderrocar i encara hi ha qui posa en dubte les seves injustícies, la seva brutalitat, la manca d'humanitat en relació a ciutadans i ciutadanes que defensaven la legitimitat d'un govern escollit democràticament, que defensaven principis i valors que, vés per on, avui per sort compartim molts més. Encara hi ha qui per ignorància o maldat defensa aquell silenci, defensa una versió incompleta i inacceptable del que va

succeir. No podem robar el llegat de la realitat als joves, no podem deixar que encarin el futur sense conèixer la realitat del passat, ja que conèixer les injustícies del passat és una vacuna necessària contra els perills del futur.

Penso que el millor homenatge que podem fer avui als homes i dones que van perdre la seva vida, les seves arrels, les seves famílies, com a conseqüència de la Guerra Civil i la posterior dictadura, és assumir el seu llegat, els seus somnis, els seus anhels, és treballar per un país millor i un país més lliure. Per tot això, com a president del Parlament de Catalunya, als peus d'aquesta fossa que durant 65 anys ha acollit les restes de persones de diferents indrets unides per la defensa de la llibertat i els valors republicans, reivindico la memòria històrica, reivindico la necessitat del triomf de la justícia i la veritat, reivindico la pau, reivindico els drets humans, reivindico la llibertat.

Hi ha moments que la tristesa reconforta, sentir una música de vegades trista et pot reconfortar. Avui estem fent un acte en el fons trist, però sense cap mena de dubte un acte trist que reconforta molt. Moltes gràcies a tothom.

Foto: Rosy López

Foto: Rosy López

Text de la placa commemorativa en record dels soldats que van morir a Manresa durant la Guerra Civil i que estan enterrats a la fossa

EN AQUEST RECINTE REPOSEN LES RESTES DE MILITARS DE DIVERSES ÈPOQUES
DEL SEGLE XX.

PROP DE 300 VAN MORIR DURANT ELS DARRERS MESOS DE LA GUERRA CIVIL
(1938-1939). UNA GRAN MAJORIA PERTANYIEN A L'EXÈRCIT DE LA REPÚBLICA.

ERA GENT JOVE QUE CREIEN EN UN PAÍS I EN UNA SOCIETAT MILLORS. UNA
GUERRA QUE ELLS NO HAVIEN PROVOCAT ELS VA SEGAR LA VIDA.

MOLTES DE LES SEVES FAMÍLIES HAN IGNORAT DURANT MOLTS ANYS QUE EREN
ENTERRATS AQUÍ. D'ALTRES NO HO HAURAN SABUT MAI. EL RÈGIM DEL GENERAL
FRANCO NO VA TENIR MAI LA CONSIDERACIÓ DE DONAR AQUESTA INFORMACIÓ
ALS VENÇUTS.

ÉS DE JUSTÍCIA HUMANA I UNA EXIGÈNCIA MORAL TENIR-LOS PRESENTS
I RECUPERAR LA MEMÒRIA HISTÒRICA.

ÉS PER TOTS AQUESTS MOTIUS QUE LA CIUTAT DE MANRESA DECIDEIX DEDICAR-
LOS AQUEST RECORD PERMANENT, QUE VOL FER EXTENSIU A TOTES LES VÍCTIMES
DE LA GUERRA DE 1936-1939.

Manresa, 3 d'abril de 2005

Foto: Rossy López

Foto: Rossy López

Foto:: Rafa Montaner

Foto: Jordi Maymó

Foto: Ajuntament de Manresa

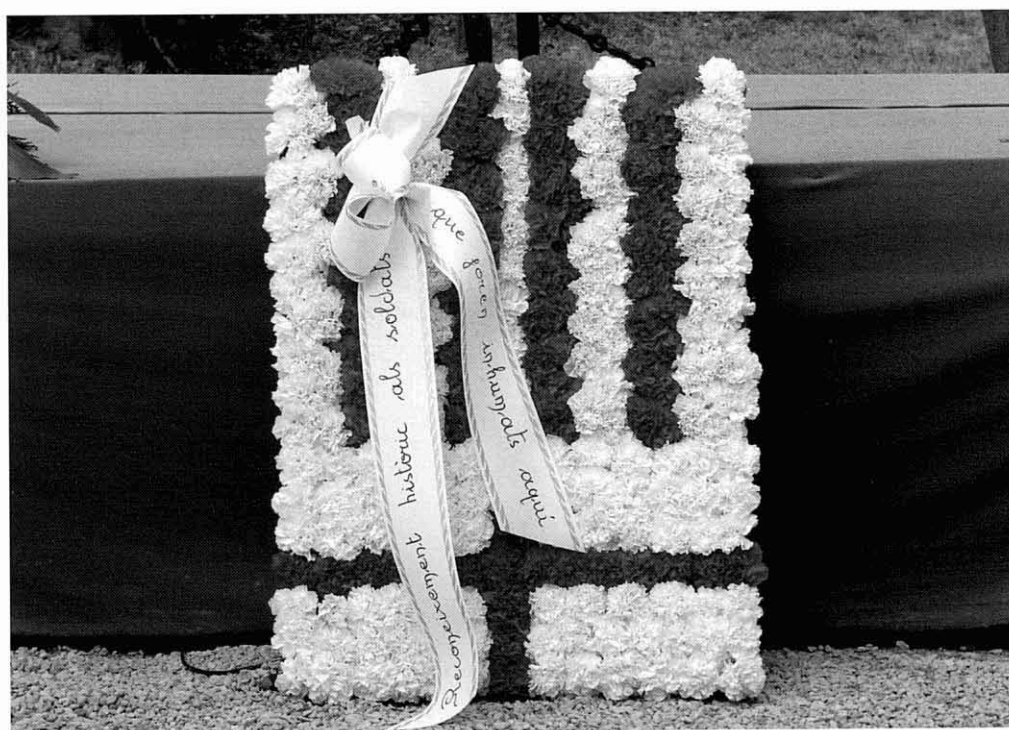

Foto: Rossy López

Epíleg

Àngels Fusté:

Los muertos que descansan bajo esta tierra son vuestros y, también, nuestros. Honrarlos nos honra y nos ayuda a cerrar heridas personales y colectivas.

Compartir sentiments i records ens apropa com a persones i com a pobles. Gràcies per venir, per expressar el vostre respecte, per mantenir viva la memòria del passat comú.

Foto: Regió7

Foto: Rossy López